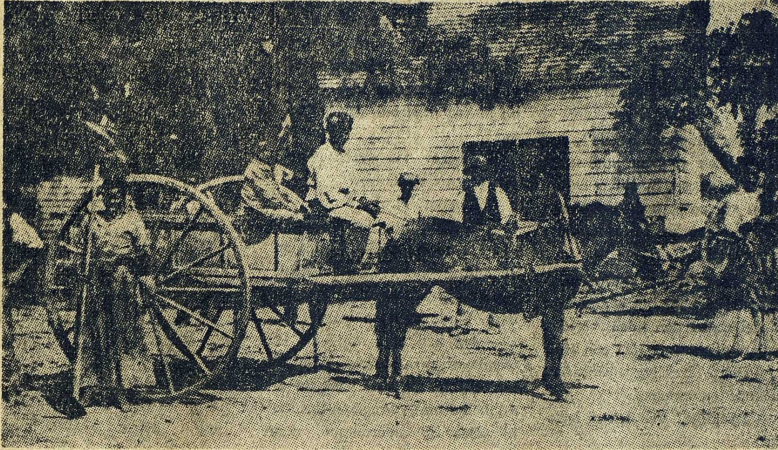

Slavarnas frigörelse 1863

För hundra år sedan avskaffades genom Abraham Lincolns beslut slaveriet i de upproriska staterna i Nordamerika. Herbert Tingsten ger här en översikt av den ryktbara proklamationens historia med utgångspunkt från ett nyutkommet amerikanskt arbete. Fotot ovan, daterat 1862, visar slavar på en plantage i Syd-Carolina.

KABINETTETS möte klockan 12 den 24 september 1862 hör till det stora och mångomskrivna i amerikansk historia. Regeringsmedlemmarna hade kallats till sammanträdet endast några timmar i förväg, och de förstod att ett viktigt ärende skulle tas upp. Men Lincoln inledde — för att lugna deltagarna, eller av rent skämtlynn — mötet med att läsa upp en ny festlig humoresk av Artemus Ward, Mark Twains främste föregångare. Som vanligt skrattade han hjärtligt åt historien, några av de sju herrarna skrattade med, uppriktigt eller av artighet, men det har noterats att krigsminister Stanton reagerade med en nervös grimas inför detta lätt-sinne och att finansminister Chase presterade blott ett generat leende. Sedan förklarade presidenten syftet med sammanträdet. Lincoln hade, sade han, lovat sig själv att proklamera slaveriets avskaffande om och då general Lees invasionsarmé drivits ut ur Maryland. "Jag sade ingenting till någon, men jag gav löftet till mig själv och till min skåpare." Nu hade han samman kallat kabinettet för att läsa upp proklamationen. "Jag ber inte om ert råd i huvudsaken — i den har jag beslutat för mig själv." Så läste han upp den kungörelse enligt vilken slavarna i de upproriska staterna från den 1 januari 1863 skulle bli fria.

Sedan inbördeskrigets utbrott på våren 1861 hade frågan om slaveriets avskaffande ständigt diskuterats, i kongressen, i pressen, i samtal mellan Lincoln och de skilda opinionernas ledare. Var det inte Nordens självklara plikt att deklarerat slavarnas frigörelse i ett krig som främst gällde slaveriets vara eller inte vara, det var den härskande linjen bland

de radikala republikanerna. Men skulle inte, svarades det, ett sådant beslut förmå de gränsländer med slaveri (Kentucky, Missouri, Maryland) som osäkert höll fast vid unionen att gå över till Söderns konfederation, skulle inte motståndet ytterligare hårdna i Södern, kunde man inte riskera våldshandlingar av fyra miljoner negrer i Södern om de av Washingtonregeringen förklarades fria?

Lincolns karaktär och ledarskap framträdde i stark belysning i den ryktbara proklamationens förhistoria. Ehuru inte fri från rasfördomar och föreställningar om rasernas särdrag, som senare visats vara villfarelser, var Lincoln sedan sin ungdom inte bara motståndare till, utan plågad av och förbittrad på slaveriet. Han hade aldrig hört till de egentliga abolitionisterna, för vilka slaveriets avskaffande var målet framför alla andra, men han delade deras känslor såtillvida som han såg det för båda raserna förödmjukande, det gemena och omänskliga i läget och som han blev förtvivlad då han vid besök i Södern fick en bild av vad slaveriet i praktiken innebar. Det märkvärdiga är att denne i medkänsla och självvranssakan levande människa ändå blev politiker och taktiker — det är Lincolns egenart och storhet. Han beskyldes av sina ivriga vänner — och partivänner — för förräderi därför att han inte snabbt skred till handling mot slaveriet, men han övervägde med kylig skärpa när det var lämpligt att slå till. Om han beslutat emancipationen i förtid, kunde resultatet bli rakt motsatt det önskade — så kunde det demokratiska partiet i Norden, i stort sett lojalt mot unionen, men kritiskt mot abolitionisterna, segra vid 1862 års kongressval, eller kanske vid 1864 års pre-

sidentval, och följden skulle måhända bli inte bara slaveriets be-fästande, utan en uppgörelse om unionens klyvning. Dag efter dag, år efter år spelades de båda rollerna inom Lincoln: mannen, så driven av känsla för vad han ansåg vara rättfärdighet att hans svärmod hårdnade till misströstan och desperation, och taktikern, som beräknade chanserna inom varje partifraktion, varje stat, varje del av det stora slagfältet och, inte utan cynism, satte in propagandagrepp, civila och militära utnämningar, lockelser och eftergifter för att nå segern.

Ännu på sommaren 1862 hade presidenten i ett öppet brev i

New York Tribune förklarat att hans ställningstagande till slaveriet var helt beroende av hur frågans lösning skulle påverka utsikterna till enhet, till en återställd union. "Om jag kunde rädda unionen utan att frigöra någon slav skulle jag göra det, och om jag kunde rädda unionen genom att frigöra alla slavar skulle jag göra det, och om jag kunde rädda den genom att frigöra några slavar och inte andra skulle jag göra också det." Då han i september gick till verket var han närmast påverkad av segern vid Antietam, som stärkte Nordens ställning tillräckligt för att emancipationsproklamationen inte skulle synas meningslös. Hänsyn till många andra faktorer, såsom risken för ett franskt och engelskt erkännande av Södern som krigförande stat och möjligheterna vid det stundande kongressvalet medverkade också till att beslutet kom vid denna tid. I och för sig var beslutet, såsom många hänfullt erinrade, en kompromiss. Ty medan slaveriet upphävdes (från 1 januari 1863) i de upproriska sta-

terna, bevarades det i de stater som var unionen trogna — en motsägelse som undanröjdes först några år senare genom slaveriets generella avskaffande.

Lincoln utfärdade proklamationen i egenskap av överbefälhavare för Förenta staternas armé. I själva verket var ett av huvudmotiven för hans beslut rent militärt. Det gällde att motverka negrernas rekrytering som soldater i konfederationens armé och att förmå negrer — både i Norden och i de successivt erövrade sydstaterna — att gå in i unionsarmén. Syftet nåddes efter allt att döma; vid krigets slut var 190 000 negrer enrollerade bland Nordens trupper.

Proklamationen mottogs med en

blandning av entusiasm, saklig kritik och ursinne. Dess verkningar i Norden är diskutabla, demokraternas framgång vid valet i november tyder på att missnöjet var ganska stort, men det är möjligt att det mer än uppvägdades av den passionerade avslutningen i Nya England och några andra stater. Söderns ledare rasade, Jefferson Davis be-tecknade åtgärden som "den vildrigaste handling som den syndfulla människans historia uppvisar". Genom negerhyddorna gick det, skriver Booker Washington, ett sus av glädje och tillförsikt — frihet var det ord som ingen vågade nämna, men som alla tänkte på. I Europa var mottagandet blandat, men i stort sett gällde sannolikt vad Henry Adams, som till ministern i London, skrev hem: "Proklamationen har gjort mer för oss än alla våra tidigare segrar och all vår diplomati." Efter hundra år ses beslutet som något stort i Amerikas och världens historia.

En amerikansk historiker har nyligen publicerat en översikt av proklamationens historia: John Hope Franklin, *The Emancipation Proclamation* (Edinburgh University Press, 21 shilling). Här är forskningens resultat, såvitt jag förstår, bättre och mera allsidigt redovisade än i något annat arbete.

HERBERT TINGSTEN